

בסייעתא דשמיא מקורות לכתב בעמוד הקודם

או בעקיפין לנאמר עליו - אסור, וכן אם יש לחשוש שיקרה כן. אך אם השכל הישר אומר שאין סיכוי שייצא מזה נזק, או שזהו חשש רחוק מאד - אין איסור לשון הרע בזה, כמו שבחושן משפט יש דברים שמותר לעשות, ואין צריך לחשוש שאולי ואולי ואולי יצמח מזה נזק כל שהוא.

וגם בכלל ג' סעיף ו' הנ"ל, רואים שהגדר הוא אם הוא משער שלא יצא מזה נזק (שם אסור אמנם החפץ חיים מטעם הכוונה לבזות וכנ"ל).

ואי אפשר לומר שכיון שהתגנה הנאמר עליו בעיני השומעים - נקרא שניזוק, דהלא הנאמר עליו עד יום מותו לא ידע שדיברו עליו, ולא יגיע לו צער מזה ואפילו לרגע. ואין לומר שבזה שנעשה כאן דבר נגד רצונו, אף על פי שלא ידע מכך אסור, דמלבד שאין הסברה נותנת כן, מהח"ח בכלל ד' סעיף י"ב, וביותר מס"ק מ"ח שם - מוכח בפירוש שבה שהתגנה הנאמר עליו אין זה נקרא שניזוק, ורק כאשר באה עליו רעה על ידי סיפורו - נקרא שניזוק. (ומה שהסתפק שם הח"ח, זה בלשון הרע המזיק, שמשום מה עדיין לא קרה הנזק שהיה אמור להיגרם).

ומה שכתב הח"ח בכלל ג' ס"ק ו', שאם קיבלו השומעים את דבריו - מיקרי אהנו מעשיו, כל המעין בדבריו יראה שבא לחדש, שכמו שבלשון הרע המזיק יש אהנו מעשיו ולא אהנו מעשיו, כך בלשון הרע שאסור מטעם כוונה, יש אהנו מעשיו שזה בהיכא שקיבלו השומעים את דבריו, ויש לא אהנו מעשיו שזה בהיכא שלא קיבלו השומעים את דבריו.

מה שכתבנו שהוספת פרטים או תנועות ופרשנות היא בכלל לשון הרע.

מקורו בכלל ב' סעיף ט'.

מה שכתבנו בעניין גדר כוונה לבזות.

המקורות הם כלל ב' סוף סעיף ג', ועיין שם בהג"ה שלא פסק החפץ חיים כמותה, וכלל א' ס"ק י"ג הנ"ל. וע"ע בלשון הח"ח בכלל ד' סעיף י' וס"ק מ"ו.

(רבים מתקשים, שהרי כתב החפץ חיים בכלל א' ס"ק י"ג, שאם כוונתו לענות לשאלה אין זה לשה"ר, ואם כן איך כתב בכלל א' סעיף ה', שאפילו אם אביו או רבו שואלים ממנו אסור לענותם. והתשובה לכך פשוטה לפי היסוד של ג' הבעיות המתבאר כאן, דלשון הרע הגורם נזק הוא איסור חפצא, ואיסור גמור לאמרו, וצריך למסור כל ממונו על זה, וודאי שאפילו לאביו או רבו אסור להשיב, ומה שהתיר הח"ח כשעונה לשאלה, היינו באופן שאין זה לשון הרע המזיק, כמבואר בדבריו, שלשון הרע כזה תלו בכוונה, וכיון שאינו מתכוון לבזות אלא לענות על אשר נשאל אין בזה איסור).

(וכמו כן רבים מתקשים שבכלל י' רואים, שלא סגי שלא יתכוון לבזות, אלא צריך דווקא תועלת ממש, ומצד שני במקומות אחרים שהבולט בהם הוא בכלל ב' סוף סעיף ג' רואים במפורש שאין צריך תועלת חיובית דווקא אלא אם אין כוונתו לבזות שרי, ועל פי הדרך דלעיל אתי שפיר, דלשון הרע שמזיק - אסור לאמרו אלא אם כן ישנה תועלת המצדיקה את אמירתו, אך לשון הרע שאינו מזיק, שכל איסורו תלוי בכוונה - כל שאין כוונתו לבזות שרי).

מה שכתבנו בשם חז"ל על חומר עוון לשון הרע.

מקורו בערכין דף טו, וביקרא רבא פרשת מצורע, ובשוחר טוב, ומובא בשמירת הלשון פרק ד'.

מה שכתבנו שמאבד זכויותיו ותורתו ותפילתו.

מובא בשמירת הלשון פרק ג' ופרק ז'.

מה שהבאנו בשם החפץ חיים בהערה הרביעית.

מקורו בהקדמת החפץ חיים ובשמירת הלשון שער התבונה פרק ט"ו, עיין שם.

מקור הכלל שג' בעיות ישנם בלשון הרע.

המקור שבלשון הרע של אמת ישנן שני בעיות, הוא בלשון רבינו יונה המובא בהלכות לשון הרע כלל ג' סעיף ו' וז"ל: "המספר לשון הרע שתיים הנה קוראותיו, הנזק והבושת אשר יגרום לחביריו, ובחירתו לחייב ולהרשיע את חביריו ושמתחתו לאידם".

ובספר נתיבות חיים (בזרע חיים שבסוף הספר כלל ג' סעיף ו'), מציין על דברי רבינו יונה אלו, לדבר שכל הלומד בספר חפץ חיים בעיון ישים לב אליו, והוא שבכל מקום שכתב החפץ חיים שלשון הרע אסור אפילו אם אינו מזיק - היינו מטעם הכוונה לבזות, ובכל מקום שכתב החפץ חיים שלשון הרע אסור אפילו אם אין כוונתו לבזות - היינו משום הנזק הנגרם, כי כדי לאסור - צריך על כל פנים אחד מן הדברים הנ"ל. (וגם במקומות שלא הדגיש הח"ח בפירוש, שהטעם שהוא אסור הוא בגלל אחד מדברים אלו - כן הוא).

וכן במעשה מרים רואים את הכלל של ג' הבעיות הנ"ל, ששם לא היה נזק, וגם לא היתה כוונתה לבזות, ומסיבה זאת נצרך החפץ חיים לומר, שהבעיה שם היתה שלא היו דבריה נכונים, עיין בכלל ג' ס"ק י"א.

וכן בכלל ב' רואים זאת, שהרי היתירא דאפי' תלתא הוא מטעם שכבר נשמע הדבר ונדע ואם כן אין הוא מזיק לו בדיבורו (כמ"ש הח"ח בסוף הקטע הראשון של ס"ק ג'). ואין הטעם של היתירא דאפי' תלתא משום שאין זה דרך רכילות, כמו שטועים הרבה אנשים, אלא טעם ההיתיר הוא משום שהנזק כבר נעשה, רק שעדיין קשה על זה מה שהקשה החפץ חיים בס"ק ד', ועל כן מתרץ החפץ חיים שאין זה דרך רכילות, עיין שם) ומכל מקום אין זה מספיק כדי להתיר, דהלא זה מתיר רק את הנקודה של נזק, שהיא רק אחת מג' בעיות של לשון הרע, ועל כן מוסיף החפץ חיים, שצריך שלא תהיה מטרתו לפרסם את גנותו של הנאמר עליו, וגם מוסיף שאסור להטעים את הדבר יותר, או להוסיף לו פרשנות.

(ומה שהחפץ חיים מסייג להלכה מלסמוך על שיטת הרמב"ם בעניין אפי' תלתא אין זה עניין לדין, כי כל ההסתייגות של החפץ חיים משיטה זו, היא בגלל שמחדשת שכבר כששלשה יודעים נקרא שהנזק כבר נעשה, אך בנוגע לכל - מתיר החפץ חיים לכולי עלמא משום הא גופיה שהנזק כבר נעשה).

וכן בכלל י', שמתיר לדבר לשון הרע לתועלת, מדגיש שהתועלת מתירה רק את הבעיה של נזק, אך אסור למספר להתכוון לבזות, וחייב לדעת שזה וודאי נכון.

וכן במילים האחרונות של הספר, אחרי הציורים שבסוף הלכות רכילות, מביא החפץ חיים את ג' העמודים הנ"ל.

וכן בכלל א' ס"ק י"ג, לגבי הגמרא של מצא או מוצא והגמרא של כגון אמר, רואים שוב, שדעת החפץ חיים שהאומר דבר אמת שאין בו נזק, וכוונתו למיסב קראי או לענות לשאלה - אין זה לשון הרע.

ודק ותשכח, שכל הספר חפץ חיים בנוי ומוסד כולו על ג' העמודים הנ"ל, ואין סעיף בכל הח"ח - שאינו שייך לאחד מג' דברים אלו.

מה שכתבנו שסיפור גנות שאינו אמת הינו לשון הרע.

דבר זה מבואר בכלל ג' ס"ק י"א. ומש"כ הח"ח בסעיף הראשון של הלכות לשון הרע, שזה נקרא הוצאת שם רע, אין כוונתו שנקרא הוצאת שם רע ולא לשון הרע, אלא שחשך מזה שנקרא לשון הרע נקרא גם הוצאת שם רע.

מה שכתבנו בעניין גדר לשון הרע המזיק.

עיין היטב בהלכות רכילות ריש כלל ט', שמתבאר שם, שלשון הרע אינו חמור יותר מדיני חושן משפט, אלא הוא שווה להם לגמרי. ועל כן לשון הרע שהוא אמת, ואינו נאמר בכוונה לבזות - חלים עליו דיני חושן משפט, שכמו שבחושן משפט מבואר שאסור להזיק לחבירו על ידי מעשה, כך בהלכות לשון הרע מבואר שאסור לגרום הזיק לחבירו על ידי דיבור. ומזה יוצא שכמו שבחושן משפט, פחות מגרמא מותר, אפילו מדיני שמים - כך גם בלשון הרע. ועל כן אם על ידי דיבור, גורם נזק ישיר